

Model for en ny samfundsorden

Skriftsteder fra Toraen

Hovedtanke

"... du skal elske din næste som dig selv. Jeg er Herren!"
(3 Mos 19,18).

Introduktion

Gennem flere århundreder levede Jakobs efterkommere i Egypten. Det, der på grund af hungersnød begyndte som et midlertidigt projekt for familiesammenføring, udviklede sig til en uudholdelig misere efter Josefs død. Faraο gjorde israelitterne til trælle og tvang dem til slavearbejde. For at det fremmede folk ikke skulle vokse i antal, veg Faraο heller ikke tilbage for systematisk barnedrab. Folkets situation var håbløs, og der var ingen bedring i udsigt. Og Gud tav...

I dag findes der ligeledes lande og regioner, hvor visse folkeslag eller sociale lag målrettet bliver forfordelt, undertrykt og forfulgt. Et eksempel er rohingyaerne i Myanmar. Men også her til lands er fremmedfjendtlighed, udbytning af arbejdskraften, ejendomspekulation, åger med huslejer, turbokapitalisme og rendyrket egoisme ingen sjældenhed. At "få har for meget og færre for lidt" er snart en saga blot. Gud tier...

Eller gør han? Er vi måske ikke lydhøre for, hvad han havde at sige til de daværende samfund eller til vores tids samfund? Med Israels udvandring af Egypten fik Gud mulighed for ikke blot at føre folket i frihed fra det egyptiske åg, men på samme tid give dem love, der gjorde et fredeligt og retfærdigt samliv muligt for det israelitiske samfund.

Vi er tilbøjelige til at anse denne samfundsorden som tidsbegrænset og utidssvarende. Men derved overser vi, hvor moderne – ja ligefrem revolutionære – nogle af toraens love i virkeligheden er. Vi ville få et andet – og bedre – samfund, hvis vi tog disse forordninger alvorlige.

Befrielsen

2 Mos 3,
6-10.16-20

Hvilken betydning har det, at Gud "ser" og "hører"?

Hvorfor nævnes patriarkerne?

Baggrund

Gud ser ikke længere gennem fingre med, at hans folk udnyttes af dets undertrykkere, der mishandler det dagen lang. Det er tid til at handle. 400 år er mere end nok (1 Mos 15,13; ApG 7,6). Havde Gud ikke lovet Abraham at gøre ham til et stort folk og give ham Kanaans land i eje? Og havde han ikke fornyet denne pagt med såvel Isak som Jakob? Hans pagtsløfte og hans troværdighed stod på spil.

Af gode grunde frygter Moses, at overhovederne for stammerne ikke vil tro på ham, når han forkynder Guds indgriben for dem (4,1) – men han bliver snart klogere (4,31). Åbenbart var Jahves pagtsløfte ikke gået i glemmebogen.

Herren åbenbarer sig for Moses i den brændende tornebusk som "Jeg er den, jeg er!" (3,14) eller "Jeg Er", der sender Moses til folket. Han vil tage folkets skæbne i sin hånd og meget snart føre det til den frihed, som de for længst troede var tabt.

Til fordybelse

Men ikke nok med det. Efter alle de år med undertrykkelse griber Gud lejligheden til at etablere en helt ny samfundsform med dette forhenværende slavefolk. De skal leve anderledes og bedre og danne et fremtidssikret og bæredygtigt fællesskab. Gud ville, at den nye samfundsorden skulle være et forbillede for de omkringliggende nationer, og at folket med de velsignelser, de modtog fra Gud, skulle blive til velsignelse for nabofolkene.

Til anvendelse

Kun et befriet (frit) samfund kan være et retfærdigt samfund, hvor alle mennesker bliver behandlet med værdighed og respekt. Derfor går kristne ind for en frihedselskende (demokratisk) samfundsorden.

Til eftertanke

Hvor vigtigt er det for mig, at Gud ser menneskenes lidelser og hører deres råb om hjælp? Hvad gør det ved mig?

Grundloven

2 Mos 20,1-17
Matt 22,37-40

Handler De ti Bud om enkelte bestemmelser, om almene principper – eller om begge dele?

Baggrund

De ti Bud kan opfattes som en grundlov. Efter en kort præambel (indledning), som benævner samfundets frie fundament (v. 2), følger 10 udsagn, som kan forstås som principper, som nationen er grundlagt på. Disse handler godt nok om konkrete bud, men udtrykker også eksempler på alment forpligtende værdier, som folket skulle leve efter.

Således inkluderer det *sjette* bud – "Du må ikke begå drab" (v. 13) "alle ugeringer, der bidrager til at forkorte livet" og den indstilling "af egoistiske bevæggrunde ikke at bekymre sig om fattige og syge" (WAB 286). På lignende måde fordømmer det *ottende* bud – "Du må ikke stjæle" (v. 15) – "slavehandelen og forbyder erobringskrige"; det "forlanger, at gælden tilbagebetales, at aflønninger skal være retfærdige" og forbyder "at drage fordel af andres uvidenhed, svagheit eller ulykke" (*samme*).

Til fordybelse

Jesus sammenfattede *hele loven og profeterne* i to korte udtryk: "Elsk Gud af hele dit hjerte og din næste som dig selv." Her bliver det tydeligt, hvilket grundprincip der danner baggrund for toraen og alle guddommelige bud: kærlighed, som viser sig i respekten over for Gud og næsten. "Alt, hvad I vil, at mennesker skal gøre mod jer, det skal I også gøre mod dem. Sådan er loven og profeterne" (Matt 7,12).

Til anvendelse

Selv i sekulariserede lande og lande med neutrale verdensanskuelser findes der eftervirkninger af dekalogen (De ti Bud) i deres lovgivning: eksempelvis skal der værnes om livet, ægteskabet og familien, ejendomsretten, ry og rygte samt arbejderbeskyttelsen.

Til eftertanke

Læser jeg De ti Bud overfladisk, eller fordyber jeg mig i de inkluderede princippers alsidige anvendelighed?

(Rets-)beskyttelse af de svage

2 Mos 22,20
til 23,9

Hvilke grupper af mennesker er Gud særlig opmærksom på – og hvorfor?

Baggrund

Fordi de havde været trælle, vidste israelitterne, hvad det betyder at være undertrykt og blive marginaliseret i samfundet. Påskefesten blev indstiftet, så det blev indprentet i folket, at "Herren med stærk hånd førte os ud af Egypten, af trællehuset" (2 Mos 13,14).

I Toraen findes love om fair behandling af trælle, om ejendom, om domstole og meget mere (sml. 2 Mos 21-23). Enestående blandt disse love var omsorgen for samfundets outsiders, for dem som er mest sårbare. De måtte ikke udnyttes, men fik rettigheder, der gjorde det muligt for dem at bevare deres værdighed. En af disse var, at de måtte samle det korn, der lå tilbage på marken efter høsten. Denne rettighed finder genklang i en af vores danske høstsange: "... rev i marken let, det er gammel ret, fuglen og den fattige skal også være mæt" (Mads Hansen 1868). Denne behandling af outsiders og fremmede var helt uhørt i verden dengang. Også i dag er der nogle, der har glemt disse principper i deres omgang med andre.

Til fordybelse

"Foruden anerkendelsen af Guds krav er de mosaiske love ydermere kendetegnet ved formaningen om en gavmild, medfølelse og gæstfri holdning til de fattige. Ganske vist havde Gud lovet sit folk rige velsignelser, men det var ikke hans hensigt, at fattigdom forblev fuldstændig ukendt for dem ... Der vil altid findes mennesker, der har brug for vores forståelse, medfølelse og velvilje (sml. 5 Mos 15,11). Dengang som nu kunne mennesker komme ud for ulykker, blive syge eller miste deres ejendom. Men så længe israelitterne fulgte de guddommelige anordninger, fandtes der ingen tiggere eller sultne blandt dem" (WAB 513).

Til eftertanke

Hvilke egne erfaringer gør, at jeg kan være medfølelse over for andres lidelser og uret?

Ekskurs

"Du skal elske ham
[den fremmede] ..."

3 Mos 19,33-34

Indstillingen til fremmede i Det gamle Testamente kan sammenfattes i én sætning: "Du skal elske [den fremmede] som dig selv." Dermed bliver buddet "Du skal elske din næste som dig selv" (v. 18) overført direkte på den fremmede, som nu anses for næste og bror (sml. Zak 7,9-10). Kærligheden til ens egne landsmænd finder ovenikøbet sit forbillede i kærligheden til de fremmede og tilflytterne (3 Mos 25,35). Det skal forstås som: "Du skal elske din bror som den fremmede!"

Der kan anføres tre begrundelser herfor: **For det første** elsker Gud selv de fremmede og drager omsorg for dem og beskytter dem.

For det andet er alle mennesker lige for Gud. Han gør ikke forskel på landsmænd og de fremmede, "for Gud gør ikke forskel på nogen" (Rom 2,11). **For det tredje**: "I var jo selv fremmede i Egypten" (2 Mos 22,20).

Abrahams, Isaks og Jakobs konfliktfyldte oplevelser i det fremmede land, Josefs og Moses' erfaringer i Egypten hhv. Midians land samt sidst, men ikke mindst folkets erindringer om trællearbejdet, undertrykkelsen og mishandlingen såvel som udfrielsen af rets-, værge- og håbløshed danner motivet for den imødekommende behandling af de fremmede. Israels solidaritet og empati over for de fremmede beror på egne erfaringer om at være fremmed. Den, der på egen krop eller i erindringen om tidligere slægter har oplevet marginalisering og antagelse, kender "de fremmedes kår" (2 Mos 23,9). Derfor gælder det: kun fremmede kan i virkeligheden forstå fremmede.

I den kristne tro opfattes Gud som den fremmedes ven og forsvarer, for hvem alle mennesker har samme værdi – uafhængig af etnisk, national, kulturel eller social baggrund og tilhørsforhold. I Jesus har Gud selv delt skæbne med de fremmede. Han har på egen krop oplevet at være fremmed og blive fremmedgjort, oplevet flugt og fordrivelse samt solidariseret og identificeret sig med de fremmede som sine brødre. Derfor gælder det: "Gud er ikke neutral. Han står altid med ildhu på de svages og nødlidendes side. Han tager parti for dem, der nægtes retskrav og andre rettigheder. Kravet om retfærdighed til og beskyttelse af de fremmede er en selvfølge for de fattiges Gud" (Jean-Marc Ela, "Ein Gott mit dem Antlitz des Fremden", *Zeitschrift für Theologie und Gemeinde* 12, 2007, 33).

En eksemplarisk "skatte"-lovgivning

4 Mos 18,20-24

5 Mos 14,22-29

5 Mos 26,12-15

Hvad var formålet med den årlige tiende?

Hvem var den (anden) tiende i det tredje år tiltænkt?

Baggrund

Med loven om tienden skulle levitterne, der ikke havde fået tildelt nogen "arvelod" ved fordelingen af landet (Jos 13, 14.33), opnå en retfærdig udligning og give dem social sikkerhed. Men tiendeafgiften kom foruden Levi stamme også den fremmede, *de faderløse og enkerne* til gode. Levitterne havde dog sandsynligvis ingen økonomiske ulemper heraf. Derfor må det antages, at "fattigtienden" var en til lægsafgift for de nødlidende.

"Efter eksilet blev skriftstedet [14,28-29] forstået således, at der hvert tredje år skulle optages en yderligere tiende for de fattige. Det var et forsøg på en udligning i forhold til anordningen i 4. Mosebog 18,20-24, i følge hvilken tienden hvert år tilkom tempelpersonalet i centralhelligdommen" (SEB 235).

Til fordybelse

"Disse bestemmelser skulle i lige så høj grad være til velsignelse for de rige som for de fattige. De ville forebygge begærlighed og tilbøjeligheden til selvophøjelse og kalde de ædle og gode karakteregenskaber frem, og efterhånden som forståelsen og tilliden mellem de forskellige befolkningsgrupper voksede, ville de sociale forhold blive forbedret, og landets styre ville blive styrket" (Ellen White, *Patriarker og Profeter*, Dansk Bogforlag, 1962 s. 275)

Til anvendelse

Medlemmer i folkekirken klager over høje kirkeskatter, som også finansierer visse kirkelige aktiviteter på det sociale område. Medlemmer i frikirker giver ofte, foruden den fulde tiende, midler til kirkelige formål på velfærds- og socialområdet (hos adventisterne drejer det sig om ca. 5% af indkomsten). Det sidste svarer til ånden i den mosaiske "skatte"-lovgivning.

Til eftertanke

"Vi er alle sammen vævet ind i menneskehedens store net. Hvad end vi gør for at gavne andre og give dem fremdrift i livet, vil det falde tilbage på os selv som velsignelse" (samme)

Genoprettelsen af oprindelige ejerskabsforhold

3 Mos 25,8-24

Hvilken funktion opfyldte Jubelåret i samfundet?

Baggrund

"Der må ikke sælges land uigenkaldeligt, for landet er mit; I er fremmede og tilflyttere hos mig" (v. 23). Med anerkendelsen af Guds ejendomsret er der sat en stopper for kravet om at kunne forøge sin ejendom. Efter 50 år falder den pantsatte ejendom tilbage til den oprindelige ejer. Kløften mellem fattig og rig lukker sig, ejendomsspekulation kan ikke betale sig, der er ikke plads til bobler på ejendomsmarkedet, voldsomme opstande for en mere retfærdig samfundsorden er overflødige.

Til fordybelse

"Hensigten med Guds love var at tilstræbe social lighed. I sabbatåret og jubelåret ville der for en stor del blive rådet bod på de fejltrin, der var begået på det sociale og politiske område i det mellemliggende tidsrum" (Ellen White, *Patriarker og Profeter*, Dansk Bogforlag, 1962 s. 275).

Til anvendelse

Vi ved ikke om og i hvor stor udstrækning denne sociallovgivning fandt anvendelse i Israels historie. Profeternes kritik af de uacceptable sociale tilstande fortæller en helt anden historie. Hvor meget anderledes mon vores verden ville se ud, hvis Guds udkast til en retfærdig samfundsorden fik nøjere og mere konsekvent opmærksomhed?!

Til eftertanke

Hvor gør jeg en personlig indsats for at sikre, at alle i området, hvor jeg bor, behandles retfærdigt og værdigt?

Resumé

Gud hører lidelsesråbet fra folket Israel i Egypten og griber ind for at befri det. Med folket vil han oprette et nyt samfund, som er til velsignelse for alle, også for dem, der ofte bliver glemt og marginaliseret.

Spørgsmål til drøftelse

Udgangspunkt	Hvilken betydning har spørgsmålet om en retfærdig samfundsorden for jer og jeres tro?
Supplerende spørgsmål	Hvor vigtigt er vores jordiske trivsel for Gud?
2 Mos 3,6-10	Moses er Guds forlængede arm, der skal udfri Israel fra trældommen og ind til friheden. Hvilket ansvar tager vi som kristne for et frit og retfærdigt samfund og en friere og mere retfærdig samfundsorden?
3 Mos 19,33-34 3 Mos 25,35	"Du skal elske <i>den fremmede</i> som dig selv." "Du skal elske <i>din bror</i> som den fremmede."
	Hvad siger dette om Guds syn på den fremmede? Hvordan kan det omsættes i praksis i dag?
5 Mos 14,28-29 5 Mos 26,12-13	Tienden til de fremmede, faderløse og enkerne. Hvad menes der med det, og hvordan kan det reelt praktiseres?
Afslutning	Hvor gør jeg en personlig indsats for at sikre, at alle behandles retfærdigt og værdigt?
Tillægsspørgsmål	Hvordan afgør vi, hvilke gammeltestamentlige love, der stadig er relevante og anvendelige?